

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA ESTONIAN ACADEMY OF SCIENCES



Keskkonnaministeerium
Narva maantee 7a
15172 TALLINN

30.01.2017 nr. 1.11-38

Eesti Teaduste Akadeemia kommentaarid
dokumendi „Maapõuepoliitika põhialused
aastani 2050“ ja selle seletuskirja kohta

Käesolev arvamus on koostatud Eesti Teaduste Akadeemia *ad hoc* ekspertgrupi (akadeemikud D. Kaljo, Ü. Niinemets ja A. Raukas) poolt. Arvamusse on integreeritud Teaduste Akadeemia looduskaitse komisjoni liikmete poolt saadetud lühikommentaariid.

Tutvumiseks ja arvamuse avaldamiseks saadetud dokument „Maapõuepoliitika põhialused aastani 2050“ ja selle seletuskiri (edaspidi: *Põhialused*) on meile teadaolevalt koostatud Keskkonnaministeeriumi juhtimisel töögrupi poolt, mille töösse oli kaasatud enamus vajalikke huvigruppe. Dokumentide analüüsiks jäeti võrdlemisi lühike aeg, mis ei võimaldanud põhjalikumat analüüsi ning jätab mulje, et suuremat süvenemist ei olnud oodatud.

Üldmulje. Oleme arvamusel, et tervikuna on *Põhialuste* ilmumine väga tervitatav sündmus. See täidab olulise lünga Eesti Vabariigi arengut suunavate alusdokumentide kogumis. Mäletatavasti kõnesoleva dokumendi koostamise algaasis räägiti rohkem „strateegiast“, mis oluks ilmselt mõnevõrra konkreetsem, kuid ka vaadeldav üldisema suunitlusega dokument on asjakohane.

Põhjalikult on kirjeldatud senine puudulik praktika maapõue ja maavarade valdkonna arendamisel ning motiveeritud uurimuste ja selgema regulatsiooni vajadus. Sümpaatne on majandus- ja sotsiaalset arengut toetava maavarade kasutamise korralduse seostamine kaasnevate keskkonnakaitsete aspektidega, sh elanike teavitamise käsitlemine lahutamatu osana maapõue kasutamise problemaatikast.

Kommentaariid sisu kohta. Kahtlemata on oluline ja positiivne visiooni väljatoomine koos seni puudunud riigi huvi ja rolli formuleerimisega, mida kasutatakse kriteeriumina ka rea järgnevate arengusuundade ülesannete seadmisel. Teaduste Akadeemia peab õigeks, et õppe-, teadus- ja arendustöö lõigus on rõhutatud uurimisasutuste koostööd ja koordineerimist, mis Eesti Teadusagentuuri mõnede finantseerimisinstrumentide puhul tundus ebasoovitavana (ja vastav praktika oli mõnda aega sama hästi kui lubamatu).

Kohtu 6
10130 Tallinn
ESTONIA
Reg nr 74000168

Telefon +372 644 2129
+372 644 8677
Faks +372 645 1829

E-post akadeemia@akadeemia.ee
kantselei@akadeemia.ee
Internet <http://www.akadeemia.ee>

Soovitame kaaluda, kas eesmärgi seadmisel on õige rõhutada, et uurimist ja kasutamist tehakse „suurimat väärtust looval moel“. Seda formuleeringut ei saa pidada realistlikuks, sest alati tuleb arvestada ka piirangutega. Seetõttu tuleks lisada tasakaalustavad sõnad, nt „võimalikult“ või „optimaalsel moel“. Teksti tagapoolses osas kõneldakse maavarade kasutamise ja keskkonnakaitse ning elanike huvide tasakaalu taotlemisest. See on parem käsitlusviis kui iga hinna eest „suurima kasu“ püüdmine.

Riigi rolli käsitlemisel jmt kohas ilmneb arusaam, et valdkonna ees seisvate arendusülesannete täitmine ja koordineerimine tuleks „koondada ühte riigiasutusse“. Samuti on juttu kompetentsikeskuse loomisest Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi süsteemis. *Põhialuste* aspektis võivad need olla asjakohased suunad, kuid nende kontekst jääb *Põhialuste* raames ebaselgeks ning ilmneb alles seletuskirjast. Kuivõrd riikliku geoloogiateenistuse puudumine Eestis on valdkonna arendamise huvide vaatekohast kardinaalne probleem, siis peame õigeks tuua selle käsitlemine põhiteksti. See muudatus võimaldaks kogu käsitlust muuta palju konkreetsemaks.

Kuivõrd eelnõu temaatika kuulub kahe ministeeriumi haldusalasse, siis oleks kohane, kui eelnõu formuleeriks nii mõlema ministeeriumi ülesanded valdkonna arendamisel kui ka nende koostöö alused. Kuidas nimetada vastavat riigiasutust eesti keeles („teenistus“ pole just parim nimetus), on mõtlemise koht. Otsus tuleks teha enne *Põhialuste* jõustamist ning vältides terminoloogilist segadust. Meil on näiteks Eesti Teadusagentuur ning praegu toimib Eesti Geoloogiakeskus.

Eesti Teaduste Akadeemia varasemast kogemusest (nt Nabala maardla probleemistiku arutamisel) on selgunud, et paljudel puhkudel mängib maapõuega seotud konfliktides kesksel rolli otsustajate kompetentsi puudulikkus ja eriti vajakajäämised problemaatikast ja võimalikest alternatiividest (või nende puudumisest) teavitamisel. *Põhialustes* on neid aspekte piisavalt käsitletud. Seetõttu peame kindlasti vajalikuks p. 4 sissejuhatuse lause „Maapõue valdkonnas sisuline kaasaraäkimine eeldab vähemalt mõningal määral erialaste teadmiste omamist“ korrigeerimist. Sõnastatud kujul on tegemist täiesti väärade signaaliga, mis on selges mõttelises vastuolus p. 3 jm esitatud materjaliga. Teeme ettepaneku sõnastada see lause järgmiselt: „eeldab korralikul tasemel erialaseid teadmisi“. Ilma selle ääretult keeruka valdkonnaga tegelevate töötajate ja otsustajate adekvaatse pädevusega oleme endiselt silmitsi tõsise riskiga teha ebakompetentseid otsuseid.

Üksikud märkused ja kommentaarid.

Peamine arengusuund 1 on sõnastatud vastuoluliselt. Peame õigeks vajadust saavutada „optimaalne tasakaal alus- ning rakendusuringute vahel“, kuid formuleeringust „maapõue rakendusuringute ja teadus-arendustöö kava“ tuleks välja jätta sõna „rakendusuringute“, mis siinkoha kogu arengusuuna tasakaalu põhjalikult rikub.

Ka mõned muud terminid ja sõnastused on tekstis kahtlased või küsimusi tekitavad. Näiteks üsna alguses märgitakse, et maavarade kasutamisega võib kaasneda „oluline keskkonnahäiring“. Dokumendis pole aga selgitust, mis on „oluline“. Kui see kategooria on määratlemata, on raske ka meetmeid valida.

Analoogilised küsimused tekivad ka paljudel muudel puhkudel, sh siis, kui kõne all on „kaalutlemine“ maavarade kasutamise ja keskkonnakaitse konfliktide lahendamiseks. Senises praktikas on valdav olnud mõneti kergekäeline keskkonnakaitse prioriteet, mille vaidlustas Riigikohus juba mõned aastad tagasi. Vaadeldav eelnõu on selgelt „kaalutlemise“ poolt. Meie arvates on see õige suund, mis vajab aga ulatuslikku kogemust ja selget reeglistikku. Deklaratsioonidest üksi sellistes olulistest ja võimalike ulatuslike keskkonnamõjudega tegevuste juures ei piisa.

Sissejuhatuse alguses on ka pikk loetelu (10 dokumenti) seadusaktidest, millega on „kooskõlas“ arvustatav eelnõu. Meie arvates on see kooskõla väga üldine või ebaselge (ka seletuskirjast jääb sama mulje). Seetõttu peaks kontrollima vajadust täpsemalt kommenteerida vastavaid aspekte (nt lisade tasemel).

Sissejuhatus lõpeb peamiste arengusuundade (9) pika loeteluga, mis tegelikult võtab lühidalt kokku kogu eelnõu sisu. Meie arvates see loetelu on üsna ammendav ja nende suundade seadustamine oleks tõsine samm valdkonna progressi teel. Järgnevates peatükkides on arengusuunad vastava skeemi kohaselt põhjalikult lahti kirjutatud. See on normaalne, kuid skeemist tulenevalt on tekstis palju kordusi (samuti seletuskirjas) ning lugeja muutub rahutuks. Tekib küsimus, kas valitud skeem on optimaalne. Soovitame kaaluda lühemat ja sirgemat ning otsesemat käsitlusviisi.

Sissejuhatus esitab nõ kriitiliste varude diagrammi. Kahtleme, kas selle koht on *Põhjalustes*. Pigem võiks see olla seletuskirjas ja selgemalt allkirjastatud ning täpsemalt kommenteeritud.

Esitatud maavarade kaart on suures osas praktiliselt loetamatu ning ilmselt puudutab vaid ühel või teisel moel täpsemalt uuritud ja/või arvele võetud maavarasid. Kui tahetakse näidata maavarade esinemispiirkondi Eestis, siis peaks lubjakivi esinemise alaks olema kogu Põhja-Eesti. Ka turvas esindab vaid osa soid, seejuures mõned neist on kaitsealad nagu Nätsi-Võlla, Kesu jt rabad; samas Soomaa rabasid ei ole märgitud. Pole selge, kuidas rikastab spetsialistidele mõeldud dokumenti dekoratiivne illustratsioon lk. 3.

Kokkuvõttes hindame kõrgelt töögrupi tehtud tööd, peame aga vajalikuks ülal esitatud märkuste, kommentaaride ja soovitude arvestamist dokumendi lõppversioonis.

Lugupidamisega,

/allkirjastatud digitaalselt/

Tarmo Soomere
President